

Úvod do života a vedeckého pôsobenia Dr. Jána Tibenského

Dominik Blanár

BLANÁR, Dominik. Introduction to the Life and Scientific Work of Dr. Ján Tibenský. In *Historický zborník*, Vol. 35, 2025, No. 1, pp. 13-38.

Abstract: As a leading historian, Ján Tibenský left behind not only an impressive body of work, but also an extensive written estate deposited in the Archives of the Slovak Academy of Sciences. As a student of the most prominent historians and literary scholars of his time, he began his career at the oldest Slovak national cultural and scientific institution – Matica slovenská. He was instrumental in the development of the Slovak Academy of Sciences and Arts (SAVU) and was also involved in its transformation into the Slovak Academy of Sciences (SAV), which was established in 1953. He was an employee at the Historical Institute until his retirement in 1986. However, he remained fully involved in Slovak historical science in the period that followed, provided fundamental methodological and factual foundations for some areas, in which he was and remains an authority to this day. In his numerous monographs and scientific syntheses of Slovak history, he contributed his invaluable lifelong knowledge and often original theses to the field of historiography.

Keywords: Ján Tibenský; National Revival; History of Slovakia; History of Science and Technology in Slovakia; History of Everyday Life; Budmerice.

Dr. Ján Tibenský môže byť právom nazývaný priekopníkom slovenskej historickej vedy, keďže v nej otváral nové priezory tak metodologické, ako aj faktografické vo viacerých historických tematikách a oblastiach výskumu. Prvou oblasťou, ktorej sa venoval, bola počiatočná fáza slovenského národného obrodzenia. Poznatky z nej využil pri koncipovaní početných syntéz slovenských dejín (resp. dejín Slovenska). Zároveň sa stal priekopníkom slovenského encyklopedického výskumu a zakladateľom vedeckej disciplíny – dejiny vied a techniky na Slovensku. S tým súviseli jeho rozsiahle znalosti o vývoji inštitucionálneho zázemia slovenskej vedy a zvlášť Slovenskej akadémie vied (SAV) a jej predchodcov. Na poprednom mieste jeho výskumov sa nachádzalo rozsiahle spracovanie dejín každodennosti na príklade rodnej obce Budmerice či monografické spracovanie historických cestopisov o Slovensku. Všetky uvedené témy slovenských dejín vďaka za svoj rozvoj predovšetkým jemu. Aj preto historika Jána Tibenského môžeme považovať za ojedinelý zjav, ktorého životnú cestu a vedeckú kariéru sme sa rozhodli predstaviť v rámci uvedenej štúdie. Nemáme pritom ambíciu hodnotiť jeho celoživotné vedecké dielo, ale skôr podať akési prehľadné *curriculum vitae et modus operandi* ako jedno z východísk pre ďalšie potenciálne spracovanie životného a vedeckého odkazu J. Tibenského.

Budmerický rodák Ján Tibenský prišiel na svet 26. augusta 1923 do rodiny Jozefa a Margity, rod. Singhoferovej. Jeho otec bol zámočníkom a strojníkom, ktorý sa počas 1. Československej republiky pokúšal aj o podnikanie. Jeho mama pravdepodobne svojpomocne získala krajčírsk zručnosti, vďaka čomu šila nielen pre rodinu, ale často „pre celú dedinu“. Zabezpečovala tým rodine značnú časť príjmov, predovšetkým v komplikovaných 30. rokoch 20. storočia. Starý otec z matkinej strany bol „jágram“ u grófa Jána Pálfiho a následne u jeho syna Pavla. Malý Ján Tibenský teda prežíval detstvo aj v horárni a v okolí miestneho kaštieľa. Do rodiny Tibenských ešte v roku 1925 pribudla dcéra Mária a o päť rokov neskôr (1930) syn Tibor.¹

Na detstvo a v konečnom dôsledku i na budúcnosť malého Jána Tibenského mala značný vplyv skutočnosť, že v dvadsiatych rokoch 20. storočia rodina svojpomocne stavala nový dom z vlastnoručne vyrobených tehál, pričom J. Tibenský si aj po takmer 70 rokoch, pri koncipovaní svojho životopisu (1998) uchoval v pamäti „celú technológiu výroby“. Ďalším podnetom jeho detských hier a obchôdzok bol objekt „prvého budmerického mlyna“, v ktorom sa narodil významný národovec – príslušník generácie bernolákovcov, Juraj Holček.² Kultúrny vplyv miestneho pálfiovského majetku, ako aj slovenských národných dejateľov teda zanechal na mladom Tibenskom nezanedbateľnú stopu.

V rokoch 1928 – 1933 absolvoval päť tried ľudovej školy v Budmericiach, kde si zvlášť obľúbil učiteľku Alžbetu Cincíkovú, ktorá v ňom objavila divadelný a spevácky talent. Počiatkom 30. rokov sa rodina Tibenských presťahovala do starej jednotriednej školy, ktorú kúpila aj s obrovskou klenutou pivnicou, veľkým ohradeným dvorom a ďalším príslušenstvom. Tu sa jeho rodičia v časoch po veľkej hospodárskej kríze snažili užiť rodinu aj remeselnou a podnikateľskou činnosťou.³

¹ Základné biografické a profesné informácie sú obsiahnuté v Tibenského krátkom životopise: Archív Slovenskej akadémie vied (ďalej ako A SAV) fond (ďalej ako f.) Tibenský, Ján, inventárne číslo (ďalej ako inv. č.) 432, škatuľa číslo (ďalej ako šk. č.) 41, Životopis pre Správu bibliografického oddelenia Hlavnej redakcie Odborovej pedagogickej encyklopédie Slovenska. Obsiahlejšia (89-stranová) Tibenského rukopisná autobiografia obsahuje detailnejšie informácie z jeho detstva, štúdií, ale predovšetkým vedeckého života a pôsobenia po odchode zo SAV. A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu. Tibenský tento svoj životopis ukončil dátumom 25. marec 1998, keď mal pred sebou ešte vyše štrnásť rokov tvorivého života. Ďalšie biografické materiály k jeho životu a práci sa nachádzajú v iných častiach vyššie uvedeného fondu. Pre prehľad fondom pozri KAMENCOVÁ, Lýdia. *Tibenský, Ján. Úvod k inventáru* [online]. Dostupné na: <https://archiv.sav.sk/inventare/inventar.php?id=141&sig=uvod> [cit. 20. 1. 2025]. Z prehľadových biografických materiálov o J. Tibenskom pozri tiež MOROVICS, Miroslav Tibor. *Lúčime sa s Jánom Tibenským* [online]. Dostupné na: https://www.sav.sk/index.php?lang=sk&charset&doc=services-news&source_no=20&news_no=4458 [cit. 18. 11. 2024].

² Juraj Holček (5. 4. 1811 Budmerice – 4. 5. 1869 Jasová) bol slovenský rímskokatolícky kňaz, národnokultúrny pracovník, včelár a osobnosť slovenského národného hnutia. Pozri k nemu HALÁS, Ondrej. *Juraj Holček: kňaz, priekopník pedagogiky, včelár, národný dejateľ* (Druhé vydanie k 155. výročiu úmrtia). Martin : Matica slovenská, 2024, 182 s. [online]. Dostupné na:

http://books.google.sk/books?id=McwNEQAQBAJ&printsec=frontcover&hl=sk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

³ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 3-5).

Na osemročné gymnaziálne štúdium nastúpil J. Tibenský v roku 1933 v Malackách. Po roku tu však musel skončiť pre neúnosnosť výdavkov na štúdiá, čo bolo navyše spojené s podnikateľským krachom jeho otca. Celá rodina bola nútená presťahovať sa do Bratislavy, kde síce Ján absolvoval druhý ročník gymnázia (1934 – 1935), ale jeho rodičia tam nedokázali nájsť stále zamestnanie. Ako živiteľka sa vtedy prejavila jeho mama, keď dňom i nocou šila oblečenie pre istý obchod s bielizňou. Boli to pre Tibenských a hlavne mladého Janka skutočne ťažké časy, na ktoré, pre vtedajšiu sociálnu vyčlenenosť a odkázanosť, nikdy nezabudol. Situácia ich po roku prinútila vrátiť sa späť do Budmeríc. V blízkej Trnave si jeho otec našiel prácu a rovnako v Trnave mladý Ján nakoniec ukončil gymnaziálne štúdiá. Na štúdium tu však nastúpil až po roku, keďže z dôvodu neodborného „chirurgického“ zásahu došlo k zlomenine jeho pravej ruky a následným vážnym komplikáciám, k opakovaným operáciám a takmer ročnému liečeniu. Vďaka tomu sa však natrvalo vyhol nielen telocviku, ale aj odvodu na povinnú vojenskú službu. V školskom roku 1936 – 1937 mal teda pri nástupe do terciie gymnázia v Trnave absolvovať skúšku, no pre „šťastnú náhodu“ a administratívnu chybu, v rámci ktorej figuroval jeho menovec Ján Tibenský, bol toho ušetrený a ročník absolvoval viac-menej bez vážnejších problémov. V nasledujúcom roku (1937) sa rodina Tibenských dočasne presťahovala do Trnavy, kde bývala na troch rôznych miestach. Ťažké prvé roky 2. svetovej vojny opäť priniesli do rodiny Tibenských ďalšie ekonomické komplikácie, takže do rodinného rozpočtu okrem mamy začal prispievať aj mladý Janko. Ten pletením drôtených plotov dokázal podľa vlastných slov počas letných prázdnin zarobiť dokonca viac ako jeho otec. V tomto období už ako 16 – 17-ročný napísal niekoľko básní so sociálnou tematikou, pričom už od svojho „bratislavského“ obdobia disponoval otcovou odborárskou legitimáciou, vďaka ktorej sa sčasti pasívne zapájal do niektorých sociálnych podujatí.⁴ Od sexty sa Tibenského študijné výsledky, možno aj v rámci snahy o budúce zlepšenie sociálneho postavenia, natoľko zlepšili, že až do konca gymnaziálneho štúdia bol pravidelne vyznamenaný. Na gymnázium, ktoré odchovalo básnikov Dilonga, Fábryho, Hilbinu a udržiavalo Samovzdelávací krúžok Jána Hollého, začal Tibenský vo veľkej miere čítať rôznorodú beletriu, pričom prečítanie Tolstého Vojny a mieru mu vraj trvalo len týždeň. Angažoval sa aj v študentskom divadle a v spevokole. Už ako žiak kvinty zažil pohnuté udalosti rozpadu Československa, vzniku Slovenského štátu a následných vnútropolitických procesov. Vznik samostatného Slovenska síce privítal, no v rámci činností vtedajších organizácií sa neangažoval, dokonca v istom prípade sa zastal prenasledovaných. V tomto období sa u neho prejavil odklon od viery a náboženstva a priklon k ateizmu. V posledných ročníkoch gymnázia upútala jeho pozornosť prioritne slovenčina, na štúdium ktorej ho nakoniec prehovoril jeho najobľúbenejší profesor, salezián František Valábek. V septime ho pre štúdium dejepisu získal prof. Jozef Trochta. Ešte pred úspešným zavŕšením gymnaziálneho štúdia v roku 1943 však krátko uvažoval aj o štúdiu medicíny.⁵

⁴ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 5-10).

⁵ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 11-14).

Vysokoškolské roky J. Tibenského

V danom roku nasledovalo opätovné sťahovanie rodiny Tibenských do Budmeríc a nástup mladého maturanta J. Tibenského na Filozofickú fakultu Slovenskej univerzity v Bratislave. Rozhodol sa tu pre štúdium slovenčiny a dejepisu (1943 – 1948). Jeho učiteľmi boli významné osobnosti vedeckého a akademického života ako napr. literárny historik Andrej Mráz, jazykovedci Ján Stanislav, Ľudovít Novák a Milan Pišút, historici Branislav Varsík, Alexander Húščava, Eugen Perfecký, ale predovšetkým jeho mentor Daniel Rapant. S profesormi sa mal možnosť viac zblížiť nielen ako vynikajúci študent, ale aj ako knihovník Historického seminára fakulty. Spočiatku váhal pri výbere svojho ťažiskového a budúceho profesionálneho zamerania medzi slovenskými dejinami a dejinami slovenskej literatúry a vôbec kultúry. Ako sám v životopise uviedol: „*O mojej odbornej orientácii na históriu ako odbor nakoniec asi rozhodla skutočnosť, že som sa stal knihovníkom v Historickom seminári: dostal som sa do kontaktu s knihami, s profesormi, s problémami.*“⁶ Tibenský zabezpečoval pre profesorov a vyučujúcich knihy nielen z knižnice seminára, ale aj z Univerzitnej knižnice. Pritom sa často venoval aj systematickému prezeraniu ostatných kníh fondu, čím získal nielen dokonalý prehľad, ale si vycibril pamäť na prečítané. Táto Tibenského predispozícia tak nakoniec prevládala a stala sa základom jeho profesionálnej kariéry historika. Významný vplyv na toto rozhodnutie malo aj to, že pre seba objavil dielo *Historia gentis Slave* od J. Papánka z r. 1780, ktoré sa stalo základom jeho rigorózneho práce. V rámci svojho ďalšieho výskumu našiel v Župnom archíve Bratislavskej stolice nielen všetky polemiky Juraja Sklenára so Štefanom Katonom (István Katona) o rozlohe a hraniciach Veľkomoravskej ríše, ale aj ďalšie významné diela slovenskej proveniencie. Tieto pramene boli totiž naukladané v jednej miestnosti na meter vysokej kope starých kníh zo 17. a 18. storočia. Napriek zimnému obdobiu, navyše sa v miestnosti nekúrilo, Tibenský za dva týždne prebral stovky týchto kníh. Štúdium napokon ukončil 30. júna 1948 u prof. Daniela Rapanta obhájením rigorózneho práce *Historické základy slovenského národného obrodzenia*.⁷

Už ako u študenta a zároveň začínajúceho vedca – historika sa po prvýkrát prejavil jeho objaviteľský cit, keď si na základe dlhodobého poctivého štúdia množstva prameňov dokázal vytvoriť jasný obraz minulosti. Vo svojej autobiografii sa k práci historika vyjadril nasledovne: „*No a potom vedec – historik musí mať podobne ako umelec – básnik, spisovateľ, maliar – aspoň občas inšpiráciu – iskru, osvietenie, kedy odrazu človekovi*

⁶ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 17).

⁷ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 17-18, 25-26). J. Tibenský sa podrobnejšie zaoberal atmosférou na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave počas svojho štúdia v referáte prednesenom na sympóziu pri príležitosti 100. jubilea nedežitých narodenín univ. Prof. PhDr. Daniela Rapanta, DrSc.: TIBENSKÝ, Ján. Profesor Daniel Rapant ako vychovávateľ vedeckého dorastu. In MARSINA, Richard (ed.). *Historik Daniel Rapant - Život a dielo (1897–1988–1997)*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1998, s. 85-95. Osobnosti svojho školiteľa sa Tibenský venoval aj 10 rokov predtým, v článku Akademik Daniel Rapant deväťdesiatročný. In *Správy Slovenskej akadémie vied*, roč. 23, 1987, č. 4, s. 62-67.

po namáhavej práci, zbieraní stoviek, desiatok faktov odrazu sa vynorí jasná cesta, línia, smer, mnoho čiar – spojok. Všetko odrazu pochopí. Problém dostane presné kontúry, zmysel. A keď ešte prípadne ďalej báda, nové fakty už len podopierajú dosiahnutý obraz.“⁸

J. Tibenský a Matica slovenská

Hneď deň na to, ako ukončil štúdium, t. j. od 1. júla 1948, sa začala jeho profesionálna kariéra historika. Nastúpil totiž do svojho prvého zamestnania v Historickom odbore Matice slovenskej (HO MS) v Turčianskom Sv. Martine. Znamenalo to pre neho nielen ďalší presun a sťahovanie, ale už aj prvé vážne pracovné povinnosti.⁹ Jeho vedúcim sa stal Dr. Ján Dekan, pričom obaja boli v tom čase v podstate jedinými zamestnancami HO MS. Ján Tibenský si toto prvé zamestnanie pochvaľoval, keďže nemal byť až tak viazaný pracovnou dobou, ale skôr výsledkami práce. Na starosti mal mať výskum v tzv. Štúrovskej kancelárii.¹⁰ Tibenský teda začal so súpisom týchto písomností v miestnom Literárnom archíve (ďalej LA) MS a v Archíve muzeálnej slovenskej spoločnosti. Túto jeho sľubne sa vyvíjajúcu prácu a výskum narušilo udelenie štipendia od Povereníctva školstva vied a umení na rozšírenie si vzdelania (štúdium maďarčiny) a výskum v Budapešti. K 1. októbru 1948 tak nastúpil spolu s Dr. Petrom Ratkošom na 9-mesačný pobyt na Eötvös kolégium, ktoré malo mimoriadne bohatú knižnicu, prevažne historického zamerania. V rámci pobytu navštevoval kurz maďarčiny, začal však postupne bádať aj v rukopisných oddeleniach budapeštianskych akademických a vedeckých knižníc (Szechenyi könyvtár, Egyetemi könyvtár a Akademiai könyvtár), v rámci ktorých mal prehnane idealistickú a nereálnu ambíciu preskúmať všetky slovaciká. Počas tohto výskumu v ňom skrsla túžba pripraviť a vydať antológiu slovenského baroka. Z druhej strany sa počas tohto pobytu začal zaujímať aj o marxistickú metodológiu k národnostnej otázke. Jeho budapeštiansky pobyt mohol byť vo svojej podstate úspešný aj vďaka tomu, že štipendium bolo pomerne štedré a zároveň mohol poberať celý plat v Matici slovenskej.¹¹

Keď sa v lete 1949 vrátil späť do Matice slovenskej, bol už ovplyvnený marxistickou metodológiou a filozofiou. Zároveň sa situácia u jeho zamestnávateľa dramaticky zmenila. Komunistická vláda už nepočítala s MS ako vedeckou inštitúciou, a preto bolo rozhodnuté o zrušení vedeckých odborov (od 1. 1. 1950).¹² Z MS sa v tom čase presunula väčšina

⁸ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 84-85).

⁹ Tibenský sa tu stravoval u vdovy – pani Kaiserovej, ktorá sa vraj vyučila za kuchárku na kráľovskom hrade v Budíne a v Bratislave. A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 27-28).

¹⁰ Štúrovská kancelária bol výskumný útvar, ktorý v rámci Matice slovenskej vytvoril prof. Daniel Rapant. Jeho úlohou a hlavnou náplňou mala byť príprava a postupné vydávanie korešpondencie a ďalších písomností v súvislosti so štúrovcami.

¹¹ Zážitky, ako aj prácu v rámci tohto pobytu Tibenský pomerne rozsiahlo opisuje vo svojom životopise, a navyše z pobytu zanechal aj podrobný pokladničný denník, ktorý sa týkal predovšetkým jeho príjmov a výdavkov. A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Pokladničný denník.

¹² Pozri k tomu WINKLER, Tomáš. – ELIÁŠ, Michal a kol. (eds). *Matica slovenská. Dejiny a prítomnosť*. Martin : Matica slovenská, 2003, s. 312-320; prípadne WINKLER, Tomáš. *Matica slovenská. Vrastanie do*

vedeckých pracovníkov do Slovenskej akadémie vied a umení (SAVU) a na Slovenskú univerzitu v Bratislave, kam Tibenský za nimi pravidelne cestoval. Keďže aj samotná Štúrovská kancelária bola (od 1. 3. 1949) zrušená, Tibenský bol pracovne preradený na Odbor pre vedeckú popularizáciu.¹³ Od 1. januára 1950 sa stal výkonným redaktorom mesačníka *SLOVENSKO – časopis pre popularizáciu sociálnych vied*. V rámci celého ročníka, ktorý redigoval, v každom čísle uverejňoval príspevky, predovšetkým o významných osobnostiach ako M. Bel, J. Fándly, veľkomoravskej tradícii, ale aj o sociálnej funkcii vedy, o slovenskom robotníckom hnutí, o revolúcii 1848 – 1849. Vo svojom životopise na margo práce v Matici slovenskej sa zmienil o nadobudnutí hlavnej remeselnej zručnosti v jeho profesii: „*Naučil som sa písať*.“¹⁴

Okrem písania sa tu J. Tibenský priučil osvetovej práci, keď realizoval množstvo prednášok o histórii pre martinské centrum, ako aj pre jednotlivé miestne odbory MS. Okrem toho participoval na celonárodných akciách, akými bola napr. prednáška o Jurajovi Fándlym v rámci osláv 200. výročia narodenia tejto osobnosti, či sprevádzanie programom na Slovanských dňoch na Devíne.¹⁵

Koncom roka mu vyšla jeho prvá kniha o Jurajovi Fándlym už pod Slovenskou akadémiou vied a umení,¹⁶ čo predurčilo jeho ďalšie inštitucionálne pôsobenie.

J. Tibenský a Slovenská akadémia vied a umení (1951 – 1953)

V Matici slovenskej bol v rámci nových podmienok problém s jeho adekvátnym pracovným zaradením. Vedecká práca tu už nebola možná, preto viacerí starší vedeckí pracovníci (Andrej Melicherčík, Karol Rosenbaum, Ivan Kusý, Ján Dekan a ďalší) už skôr prešli do SAVU a na Slovenskú univerzitu v Bratislave. Tibenského na prestup do akadémie presvedčil až tajomník akadémie Jozef Štolc. Oficiálne bol do Historického ústavu SAVU prijatý od 1. januára 1951, no kvôli zdravotným problémom začal reálne pracovať v auguste 1951.¹⁷

čas. Martin : Matica slovenská, 2013, s. 118-122.

¹³ A SAV, fond Slovenská akadémia vied a umení (ďalej: f. SAVU), inv. č. 1, šk. č. 1. (Korešpondencia medzi SAVU a MS o Štúrovej kancelárii, z 24. 4. 1950).

¹⁴ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 21-22).

¹⁵ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 18-22).

¹⁶ TIBENSKÝ, Ján. *Juraj Fándly : život a dielo*. Bratislava : Slovenská akadémia vied a umení, 1950, 57 s. V Matici slovenskej o J. Fándlym ešte vypublikoval štúdiu Ideový profil Juraja Fándlyho. In *Slovenské pohľady*, roč. 66, 1950, č. 9, s. 466-474. Tibenského práce o osobnosti J. Fándlyho „podávajú komplexnú charakteristiku ľudových buditeľov a rozbor významnej ľudovej spisby v počiatkoch národného obrozenia, jeho ideovú genézu a profil na pozadí kontextu súdobých európskych ideových prúdov. CAMBEL, Samuel. Život práce a hľadania. In *Veda a technika v dejinách Slovenska. Zborník prác k 60. narodeninám PhDr. Jána Tibenského, DrSc.* Bratislava : Slovenská spoločnosť pre dejiny vied, 1983, s. 7.

¹⁷ Správa SAVU schválila prijatie Dr. Tibenského za vedeckého pracovníka do HÚ SAVU na svojom 5. zasadnutí 25. 1. 1951. Konkrétne úlohy mu podľa pracovného plánu ústavu na daný rok mal určiť predseda HÚ. Tibenský bol zaradený do IX. pracovnej triedy s mesačným platom 9.000.- Kčs brutto. A SAV, f. SAVU, inv. č. 96, šk. č. 32a (Zápisnica z 5. zasadnutia Správy SAVU, 25. 1. 1951, s. 14).

Historický ústav SAVU bol vtedy malým pracoviskom, ktorého riaditeľom bol Dr. Ľudovít Holotík a prednostom Tibenského kolega z predchádzajúceho zamestnania Dr. Ján Dekan. Zo starších pracovníkov tam bol František Bokes, Teodor Lamoš, z mladších Pavol Horvát, Július Mesároš, Beáta Gácsová a Peter Ratkoš.¹⁸ Na jeseň roku 1951 bol Tibenskému stanovený v rámci HÚ SAVU osobný pracovný plán.¹⁹ Tibenský tu však už od augusta začal pracovať na úplne novej téme: „Každodenný život na dedinách panstva Červený Kameň v 18. storočí.“ Keďže začal bádať v nesprávnom archíve, výskumné obdobie až do septembra 1952 strávil intenzívnym výskumom zdanlivo zbytočne.²⁰ K problematike sa však našťastie vrátil omnoho neskôr a plne ju zúročil na dôchodku, keď sa venoval výskumu rodnej obce. Okrem komplikácií so spomenutým výskumom mal na novom pôsobisku problém aj s ubytovaním. V prvých rokoch býval v študentských vysokoškolských drevených barakoch pod Botanickou záhradou, následne niekoľko mesiacov dokonca v izbičke u riaditeľa Historického ústavu Ľ. Holotíka, až kým si neďaleko pracoviska na Šoltésovej ulici nenašiel privát.²¹

Na jeseň 1951, v zložitom období kádrovania a personálnych čistiek, dostal prekvapivo priamo od predsedu SAVU prof. Dr. Leva Hanzela ponuku na pozíciu tajomníka sekcie pre spoločenské vedy. Po miernom nátlaku zo strany Povereníctva školstva vedy a umenia Tibenský funkciu napokon prijal. Následne sa tak podieľal nielen na budovaní existujúcej slovenskej akadémie, ale už aj v rámci príprav na založenie budúcej Slovenskej akadémie vied (SAV).²² Vo funkcii pokračoval aj pod novým predsedom SAVU prof. J. Gondom. Jeho úlohou od marca 1952 bolo podieľať sa na riadení príslušnej sekcie akadémie a postupne ju organizačne prispôbovať budúcim úlohám. Ich ďalšou úlohou bolo pripravovať transformáciu inštitúcie do novej SAV. Zakrátko SAVU získala väčšiu a reprezentatívnejšiu budovu na Klemensovej ulici, kde najviac miesta dostali spoločenskovedné ústavy vrátane HÚ. Ako tajomníkovi sekcie mu prideliť najväčšiu a najprepychovejšiu miestnosť po predsedovi Gondovi.²³ Tibenský sa následne stal tajomníkom aj ďalšieho osobitného organizačného útvaru – Subsekcie pre spoločenské vedy, kde pôsobil pod predsedom PhDr. I. Hrušovským a podpredsedom prof. A. Mrázom. Jej úlohou bolo zostavovanie jednoročných a päťročných pracovných plánov, kontrola ich

¹⁸ A SAV, f. SAVU, inv. č. 96, šk. č. 32a (Zápisnica zo 4. zasadnutia Správy SAVU, 20. 11. 1950).

¹⁹ Pracovný plán znel: „Zúčastní sa všeobecného ideologického, odborného školenia a diskusií interných i poriadaných sekciami. V náštine... spracuje časť Slovensko v období 1526 – 1790. Výpracuje štúdiu o buržoázne-nacionalistickom pojatí problémov jeho obdobia. Bude pripravovať materiál o manufaktúrach na Slovensku.“ A SAV, f. SAVU, inv. č. 96, šk. č. 32a (Pracovný plán Historického ústavu SAVU na obdobie 1. XI. – 31. XII. 1951 v rámci Zápisnice z 12. zasadnutia Správy SAVU, 22. 10. 1951).

²⁰ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 24-25).

²¹ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 28).

²² A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 27).

²³ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 28-29).

plnenia, zostavovanie finančných rozpočtov, ako aj personálne záležitosti. Tibenský tak zabezpečoval organizáciu a komunikáciu až s desiatimi pracoviskami a, samozrejme, vedením akadémie.²⁴ Táto práca by bola nemysliteľná bez pomoci sekretárky, ktorej sa postupne naučil priamo diktovať správy na základe zhromaždených podkladov. V prípade konfliktných situácií v rámci jednotlivých pracovísk sa vždy usiloval, aby tým nezaťažovali vyššie inštalácie akadémie. Vo svojej organizačnej práci sa zjavne osvedčil, keďže sa stal pravou rukou predsedu J. Gondu, ktorý v tom čase nemal osobného tajomníka.²⁵ K problémom a ťažkostiam pritom dochádzalo aj na politickej úrovni, keď v rámci veľkých príprav transformácie celej SAVU, došlo ku konfliktu s Prahou, ktorá na rozdiel od slovenského vedenia chcela mať z budúcej SAV iba pracovisko spoločenskovedného a vlastivedného zamerania.²⁶

Tibenský si v tomto zložitom organizačnom pracovnom tempe uvedomoval, že sa potrebuje venovať aj vedeckej práci. Tú však musel častokrát odsúvať až „po úradných hodinách“. Tak v rokoch 1950 – 1952 mu vyšli štúdie k osobnostiam národného obrodenia a matičnej problematiky v Matici slovenskej.²⁷ V rokoch 1954 – 1955 mu vyšli monografie, resp. výbery z diel s historickým úvodom o Jurajovi Fándlym a Jozefovi Ignácovi Bajzovi.²⁸

K 1. septembru 1952 došlo k ustanoveniu Komisie zboru povereníkov pre vybudovanie SAV na čele s Ondrejom Pavlíkom. Do tejto novej komisie bol inkorporovaný aj J. Tibenský ako tajomník subkomisie, ktorá aj v rámci tejto novej štruktúry pokračovala vo svojej práci. Ďalšie časovo náročné činnosti však predstavovalo posudzovanie pracovísk, ktoré sa mali začleniť do SAV a veľké kádrové prípravy, vrátane prijímania nových členov akadémie. Okrem toho organizoval vznik nových menších pracovísk, t. j. oddelení a kabinetov a ich personálne zabezpečovanie. Tibenský sa okrem toho zvlášť podieľal na príprave zákona o SAV, kde napísal dôvodovú správu a preambulu zákona.²⁹

V nasledujúcom roku (1954) sa Tibenský naplno vrátil do Historického ústavu, no popri vedeckej práci musel ako zástupca riaditeľa L. Holotíka naďalej riešiť technicko-organizačné záležitosti. Zároveň bol vedúcim oddelenia starších dejín, pričom hlavnou

²⁴ HUDEK, Adam. Slovenská akadémia vied a umení v rokoch 1945 – 1952. Prerod SAVU do Slovenskej akadémie vied (kap. 3). In KOVÁČ, Dušan a kol. (eds.). *Dejiny Slovenskej akadémie vied*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 2014, s. 69-86.

²⁵ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 29-31).

²⁶ KLAČKA, Jozef. Príprava na vytvorenie SAV. In KOVÁČ, Dušan a kol. (eds.). *Dejiny Slovenskej akadémie vied*. Bratislava : VEDA, 2014, s. 94-95.

²⁷ Pozri Tibenského bibliografiu z roku 1983 od HROCHOVÁ, Mária. Bibliografie prací PhDr. Jána Tibenského, DrSc. In NOVÝ, Ľuboš – HRABOVEC, Ivan (eds.). *Práce z Dějin přírodních věd 17*. Praha : Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1983, s. 336-337.

²⁸ TIBENSKÝ, Ján. *Juraj Fándly. Odtlačok úvodnej štúdie k výberu z diela*. Bratislava : SAV, 1954, 96 s. a TIBENSKÝ, Ján. *Jozef Ignác Bajza. Odtlačok úvodnej štúdie k René mládenca príhodi a skúsenosti*. Bratislava : SAV, 1955, 52 s.

²⁹ KLAČKA, Jozef. Príprava na vytvorenie SAV, s. 94. Pozri tiež: Tenže. Uzákonenie a slávnostné otvorenie SAV. In KOVÁČ, Dušan a kol. (eds.). *Dejiny Slovenskej akadémie vied*. Bratislava : VEDA, 2014, s. 99-100.

úlohou pracoviska sa vtedy stala príprava trojzväzkovej syntézy Dejiny Slovenska, ku ktorej vyšli v roku 1955 tézy, na vypracovaní ktorých sa podieľal.³⁰

Novou výzvou bolo pre neho aj šéfredaktorstvo vtedy len začínajúceho, dnes už etablovaného karentového periodika – *Historický časopis*. Tibenský tu sčasti mohol využiť redaktorské skúsenosti už zo svojho matičného pôsobenia. Redigovanie periodika pre neho predstavovalo značnú a náročnú prácu, no zároveň mu poskytovalo aj publikačný priestor.³¹ V tomto období mal zároveň na starosti náročnú redaktorskú prácu pri zabezpečovaní vydania veľkého diela svojho školiťela – prof. Daniela Rapanta,³² s ktorým sa však v ďalšom období stretával v ostrých polemikách nielen ohľadom vlastnej koncepcie slovenských dejín.

Zároveň bol v stabilnom kontakte s Maticou slovenskou, kde v rámci Literárneho archívu pravidelne realizoval výskum a v ktorej periodikách publikoval viacero popularizačných príspevkov. Bol taktiež autorom expertízy pre ÚV KSS, týkajúcej sa historického zdôvodnenia potreby výstavby novej (v poradí tretej) budovy Matice slovenskej, ktoré predkladal M. Gosiorovský.³³

Na počiatku roku 1957 bol Tibenský opätovne na tri roky zvolený do funkcie vedeckého tajomníka Sekcie pre spoločenské vedy SAV, čo mu znova uberalo priestor a čas na vedeckú prácu. Funkcia tajomníka sekcie zároveň znamenala aj členstvo vo vedeckých radách novovytvorených kabinetov pre dejiny vied a odborov pri jednotlivých sekciách. Okrem iných sa už v tomto období stal členom kabinetu pre dejiny techniky (pri technickej sekcii), čo v ďalšom období predurčilo jeho vedecké smerovanie. Navyše sa stal členom československej *komise pro dějiny vědy a techniky* s celoštátnym zameraním (pri Predsedníctve Československej akademie vied), a zároveň členom redakčnej rady jej časopisu (*Časopis pro dějiny vědy a techniky*). V roku 1959 sa stal členom vedeckej rady Technického múzea v Košiciach.³⁴

Tibenský v tomto období, na základe rozhodnutia Predsedníctva SAV participoval aj na práci Encyklopedického kabinetu SAV, ktorého hlavnou úlohou bolo vypracovanie Encyklopédie Slovenska (ES). Ako člen redakčnej rady ES, po politickom zastavení

³⁰ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 34).

³¹ Tibenský tu už v roku 1954 uverejnil štúdiu Počiatky slovenského národného obrozenia. In *Historický časopis*, roč. 2, 1956, č. 4, s. 520-538. O dva roky neskôr tu uverejnil svoju rozsiahlu štúdiu Slovensko po szatmárskom mieri a v prvom období osvietenského absolutizmu. In *Historický časopis*, roč. 4, 1956, č. 3, s. 331-396. Tá bola prípravou pre syntézu národných dejín: *Dejiny Slovenska I. Od najstarších čias do roku 1848*. HOLOTÍK, Ľudovít – TIBENSKÝ, Ján (eds.). Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1961, 578 s.

³² Išlo o Rapantove viaczväzkové monumentálne diela *Slovenské povstanie roku 1848-49*. Vol. 3, Tom. 1-2, Bratislava : SAV, 1954, 701 s. a 1956, 503 s. a *Sedliacke povstanie na východnom Slovensku 1830 – 1831*. Vol. 1-2 (Dejiny a dokumenty). Bratislava : SAV, 1953, 397 s. a 530 s.

³³ Posudok mal mať až 60 strán, pričom jeho skrátenú verziu Tibenský publikoval pod názvom Úloha a význam Matice slovenskej v našej minulosti. In *Pod zástavou socializmu*, roč. 1, 1952, č. 3, s. 87-94.

³⁴ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 37).

tohto projektu ako „nacionalistického“, prišiel s náhradným plánom, a to s prípravou a vydaním trojzväzkového *Vlastivedného slovníka obcí na Slovensku*.³⁵

V roku 1958 vyšla Tibenskému jeho upravená doktorská práca (z roku 1948), ktorú spolu so svojou ďalšou publikačnou tvorbou, ktorou sa významne podieľal na vypracovaní a prehlbovaní koncepcie slovenských dejín, podal ako základ pre získanie titulu kandidáta vied (CSc.).³⁶ Vďaka tomu kandidátsku prácu obhájil a navyše rozbehol spoluprácu s českými kolegami pri koncipovaní „prehľadov dejín“. ³⁷ O tri roky neskôr vyšli prvé akademické *Dejiny Slovenska I* (1961), ktoré spoluredigoval.³⁸ Bola to pre neho kvalitná príprava pre zostavenie prvého zväzku Slovenskej vlastivedy: *Slovensko I. Dejiny*, (1971), ktorá bola v náklade 20 000 kusov ihneď vypredaná a v ktorej Tibenský spracoval kompletné slovenské dejiny od počiatku 16. až do polovice 19. storočia. Dokonca tu výraznou mierou prispel k výtvarnej a ilustračnej podobe diela.³⁹ Vrcholom jeho snaženia v rámci samostatného populárno-vedeckého a obrazového spracovania národných dejín bolo podľa jeho slov „najmilšie dielo“ *Slovenské dejiny slovom a obrazom I.* z roku 1973.⁴⁰ O knihe sa doslovne vyjadril, že ju považuje „za ružu medzi mojimi knihami“.⁴¹

Okrem toho sa už v 50. rokoch podieľal na tvorbe stredoškolských učebníc česko-slovenských dejín a prispieval do časopisu *Dějepis ve škole*.⁴²

V auguste 1958 sa J. Tibenský oženil. Manželkou sa mu stala jeho kolegyňa zo SAV Viera Urbancová (1929 – 2007), ktorá pracovala v rámci Etnografického ústavu,

³⁵ Ako vzor celého projektu použil Tibenský staršie dielo Johanna Matthiasa Korabinského *Historisch-geographische und Producten Lexicon von Ungarn*. Pressburg : Weber & Korabinsky, 1786, 858 s. Všetky tri zväzky *Vlastivedného slovníka obcí na Slovensku* vyšli nakoniec v rokoch 1977 – 1978 vo vydavateľstve SAV, pod redakciou M. Kropiláka a M. Strhana. Tibenský ako člen redakcie napísal do diela aj úvodnú stať (Dejiny Slovenska do polovice 19. storočia), no pre isté prieťahy a problémy nebola v diele publikovaná. Pozri: A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 38).

³⁶ TIBENSKÝ, Ján. *J. Papánek – J. Sklenár : obrancovia slovenskej národnosti v 18. storočí*. Martin : Osveta, 1958, 157 s. Táto jeho práca vyšla v edícii Priekopníci našej minulosti, vol. 8. Tibenskému, ktorý sa už od svojho nástupu do SAVU podieľal na spracovaní slovenských dejín, vyšli state o slovenských dejinách vo veľkej syntéze československých a slovenských dejín, kde bol aj spoluredaktorom: *Přehled československých dějin. Díl I. Do roku 1848*. Praha : Historický ústav Československé akademie věd, Nakladatelství Československé Akademie Věd, 1958, s. 545-580 a s. 722-770.

³⁷ *Československá vlastivěda. Díl II. Dějiny. Svazek 1*. Praha : Orbis, 1963, kde Tibenský spracoval celé slovenské dejiny na s. 167-187, 203-226, 227-306, 341-389, 398-410, 479-510 a 592-617; *Československá vlastivěda. Díl II. Dějiny. Svazek 2*. Praha : Horizont, 1969 – kapitola: Slovenské národné obrodenie, na s. 17-114.

³⁸ *Dejiny Slovenska I. Od najstarších čias do roku 1848*. HOLOTÍK, Ľudovít – TIBENSKÝ, Ján (eds.). Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1961, 578 s.

³⁹ TIBENSKÝ, Ján. *Slovensko I. Dejiny*. Bratislava : Obzor, 1971, 851 s. V reedícii: Tenže. *Slovensko I. Dejiny*. Bratislava : Obzor, 1978, 1010 s.

⁴⁰ TIBENSKÝ, Ján. *Dejiny Slovenska slovom a obrazom I*. Martin : Osveta, 1973, 249 s.

⁴¹ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 48-49).

⁴² *Dějiny ČSR. I. díl. Učební text pro 9. roč. všeob. vzděl. škol a školy pedagogické*. State zo slovenských dejín spracoval Peter Ratkoš a J. Tibenský. Praha : SPN, 1955, 146 s. (2. až 7. vydanie: Praha : SPN, 1955-1958). Československé dejiny. KROPILÁK, Miroslav a kol. (eds.). Bratislava : Osveta, 1961, 384 s.

v tej istej budove, pričom kancelárie mali oproti sebe cez chodbu. Po sobáší nasledovalo sťahovanie do dvojizbového bytu v strede mesta a odtiaľ na ich definitívnu adresu v Ružovej doline, kde z 11. poschodia mali výhľad na celé mesto.⁴³ V. Urbancová sa stala nielen jeho manželkou, ale aj doživotnou družkou vo vede. Často s ňou totiž realizoval aj výskumné pobyty v zahraničí. Nakoniec výsledkom ich spoločného vedeckého snaženia bola kniha *Slovensko očami Európy* (2003).⁴⁴

Aj keď sa J. Tibenský prezentoval ako človek nepolitický a človek nestraničky, v máji 1952 sa údajne na naliehanie mladých ľudí zo svojho okolia stal členom KSČ. To mu však prinieslo ďalšie neplánované povinnosti, ktoré mu odčerpávali čas na vedu. Po auguste 1968 to vyzeralo, že bude vylúčený zo strany, no našťastie sa tak nestalo a mohol naďalej vedecky pracovať.⁴⁵

J. Tibenský – vedúci Oddelenia dejín vied a techniky HÚ SAV

1. januára 1960 sa stal vedúcim novovytvoreného Oddelenia dejín vied a techniky HÚ SAV (ODVT HÚ SAV), ktoré vzniklo spojením Kabinetu pre dejiny techniky a Kabinetu pre dejiny lekárskeho a biologického vied a ich včlenením od HÚ SAV. Bol to výsledok politického rozhodnutia zhora,⁴⁶ bez predchádzajúcej konzultácie s Tibenským. O jeho vymenovaní určite rozhodlo to, že ako schopný a produktívny historik bol zároveň aj členom vedeckých rád doteraz jestvujúcich kabinetov dejín vied a techniky a mal s touto problematikou isté skúsenosti. Celkovo to však bola pre neho nová oblasť a objekt bádania, ktorý nemal dovtedy na Slovensku vypracovanú ani len metodológiu výskumu. Nové oddelenie sa usídlilo v priestoroch bývalého Kabinetu pre dejiny techniky pri Sekcii pre technické vedy SAV na Jiráskovej ulici 3 a v týchto priestoroch J. Tibenský pracovne pôsobil až do svojho odchodu do dôchodku v roku 1986. Svoje pôsobenie ako vedúceho i vedeckého pracovníka v ODVT HÚ SAV podrobne opísal v relatívne rozsiahlej štúdii,⁴⁷ preto sa v tejto časti nebudeme tejto činnosti venovať podrobne.

⁴³ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 40-41).

⁴⁴ TIBENSKÝ, Ján – URBANCOVÁ, Viera. *Slovensko očami Európy 900 – 1850*. Bratislava : Academic Electronic Press, 2003, 327 s.

⁴⁵ V 60. rokoch sa Tibenský angažoval vo výbore ROH a KSS. Dlhو išlo o menšie funkcie. Od polovice 60. rokov bol členom Centrálného výboru KSS pri Predsedníctve SAV. Pozri: A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 33, 50).

⁴⁶ Z rozhodnutia štátnych orgánov sa na prelome 50. a 60. rokov mala podstatne posilniť úloha vedy a techniky v rozvoji výrobných síl, čo si okrem zriadenia centrálnych plánovacích inštitúcií vyžadovalo aj posilnenie akademického výskumu. JURICOVÁ, Magda. Vývoj výskumno-vývojovej základne na Slovensku v rokoch 1945 – 1960. In NOVÝ, Luboš (ed.). *Věda v Československu 1945 – 1960 (1. svazek)*. (Edícia: Práce z dějin přírodních věd 14) Praha : Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1982, s. 102-104. Pozri k tomu tiež: TIBENSKÝ, Ján. Stav a úlohy dejín vied a techniky na Slovensku. In TIBENSKÝ, Ján (ed.). *Z dejín vied a techniky na Slovensku I*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1962, s. 6.

⁴⁷ TIBENSKÝ, Ján. Úloha špecializovaných múzeí v rozvoji dejín vedy a techniky na Slovensku. In *Zborník Slovenského technického múzea 1947 – 1997*. Košice : Slovenské technické múzeum, 1997, s. 12-37.

J. Tibenský vybudoval z uvedeného oddelenia významné pracovisko akadémie, i keď to prinieslo úplnú zmenu jeho vedeckej orientácie. V krátkom čase dokázal vypracovať koncepciu a metodológiu tejto na Slovensku novej disciplíny a vytvoril personálnu základňu najmä z radov technikov, prírodovedcov a lekárov.

Už po dvoch rokoch (1962) začal vydávať recenzovaný vedecký zborník *Z dejín vied a techniky na Slovensku*, ktorého prvých dvanásť zväzkov zväčša redigoval sám, pričom to bolo náročné predovšetkým na zabezpečenie kvalitných vedeckých príspevkov pre novoinštitucionalizovaný odbor. Zároveň tu už od prvých čísel začal so systematickým publikovaním bibliografií k dejinám vedy a techniky (zväzky 2. a 3.). Za jeho aktívneho pôsobenia v SAV mal zborník rastúci trend nielen v počte strán, ale aj v kvalite.

Veľkú časť Tibenského práce v novom odbore predstavovali študijné a výskumné pracovné cesty. V nespočetných domácich, ale aj v zahraničných archívoch a knižniciach (Varšava, Viedeň, Berlín, Halle, Lipsko, Mainz, Frankfurt, Braunschweig, Göttingen, Krakov, Paríž, Moskva, Petrohrad, Kyjev a mnohé ďalšie) sa Tibenský zameriaval na všetky oblasti svojho dovtedajšieho výskumu, vrátane vyhľadávania starých cestopisov o území Slovenska. Zvlášť časté boli jeho pracovné cesty do Budapešti, kde mal HÚ SAV svoju pobočku. Tu na výskum často chodil so svojou manželkou a kolegyňou z Národopisného ústavu SAV. Celodenným výskumom v knižniciach, kde často pracovali oproti sebe, tak spojili príjemné s užitočným.⁴⁸ V roku 1965 sa Tibenskému podarilo dokonca dostať na súkromnú študijnú cestu do USA, na Case Institute of Technology v Clevelande, kde žila sestra jeho otca. Vďaka tejto ceste udržiaval až do konca života aktívne vzťahy s rodinnými príslušníkmi, známymi, ale aj vedeckými inštitúciami v zámorí.⁴⁹

V rámci zahraničných pobytov, na ktorých zbieral skúsenosti v novej disciplíne, však získaval pre aktívnu spoluprácu aj desiatky spolupracovníkov z oblasti prírodných vied, medicíny a techniky z prostredia akademií, univerzít, rezortných výskumných ústavov a v neposlednom rade z technicky orientovaných múzeí, o ktoré sa neskôr významne opieral pri organizovaní ďalších výskumov.

Rozšírené personálne zázemie ODVT HÚ SAV sa stalo základom vzniku *Slovenskej spoločnosti pre dejiny vied a techniky pri SAV*, ktorú inicioval v roku 1965. Ako jej faktický zakladateľ tu začal pôsobiť na poste tajomníka, neskôr striedavo ako predseda a podpredseda a nakoniec ako čestný predseda. Táto spoločnosť sa nakoniec stala hlavným koordinačným a integrujúcim prvkom vo výskume danej problematiky. Od počiatku 70. rokov sa Tibenský stal zároveň aj podpredsedom celoštátnej *Společnosti pro dějiny věd a techniky při ČSAV*.⁵⁰

⁴⁸ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 51).

⁴⁹ Tibenského dokumentácia k tejto ceste, vrátane žiadosti o víza sa nachádza v A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 82, šk. č. 5. A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 52-54). Pozri tiež Tibenského korešpondenciu: A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, šk. č. 6.

⁵⁰ K Spoločnosti a Tibenského činnosti v nej pozri: MOROVICS, Miroslav Tibor. Prvé tri desaťročia Slovenskej spoločnosti pre dejiny vied a techniky pri SAV. In *Z dejín vied a techniky XVII*. Bratislava : Historický ústav

Vďaka týmto organizačným štruktúram sa Tibenskému podarilo rozbehnúť rozsiahly knižný projekt *Priekopníci vedy a techniky na Slovensku* (1986, 1988, 1999), ktorý predstavuje dosiaľ najkomplexnejšie spracovanie dejín vedy a techniky u nás.

Napriek novátorskej práci na ODVT HÚ SAV si dokázal nájsť dostatok síl a energie na svoje pôvodné vedecké zameranie. Tak ho značne pracovne vyťažovali aj práce na vyššie spomenutých syntézach slovenských a československých dejín. Popri tom všetkom sa dokázal kvalitne venovať svojim tradičným témam slovenských dejín, ktorými boli formovanie slovenskej feudálnej národnosti, počiatky slovenského národného obrozenia či kultúrne dejiny v korešpondujúcom období. Popri týchto fenoménoch sa biograficky venoval niektorým významným osobnostiam slovenských dejín, ktoré často zastrešoval nielen organizačne, ale aj redakčne. Tak to bolo napríklad pri príležitosti 200-ročného jubilea narodenia Antona Bernoláka, v rámci celoslovenskej konferencie, ktorá sa konala v roku 1963 v Bratislave.⁵¹ Podieľal sa okrem toho na rôznych vedeckých (slovenských, celoštátnych i medzinárodných) konferenciách, bol členom vedeckých rád a komisií v rôznych inštitúciách,⁵² dokonca i medzištátnej československo-maďarskej komisie⁵³. S tým všetkým súviselo posudzovanie množstva rukopisov, pričom v posudkoch často vyjadril mnohé vedecké názory a postrehy.

J. Tibenský vedecké snaženia zavŕšil ziskom najvyššej vedeckej hodnosti – titulu doktora historických vied (DrSc.) v roku 1968, v rámci obhajoby jeho doktorskej práce zameranej na problematiku počiatkov slovenského národného obrozenia a formovania slovenskej národnosti.⁵⁴

70. roky v znamení encyklopedistiky a dejín vied a techniky

Ján Tibenský bol v roku 1970 vymenovaný za externého riaditeľa Encyklopedického ústavu namiesto predchádzajúceho riaditeľa Milana Strhana, ktorý bol vylúčený z KSS. Hoci túto funkciu vykonával len krátko, tento odbor znamenal už jeho štvrtú špecializáciu. Výrazne prispel k príprave koncepcie *Encyklopédie Slovenska* a ďalších významných encyklopedických diel, vrátane *Vlastivedného slovníka obcí na Slovensku*.⁵⁵

SAV; Slovenská spoločnosť pre dejiny vedy a techniky, 1997, s. 7-19.

⁵¹ TIBENSKÝ, Ján. autor špecializovaných múzeí v rozvoji dejín vedy a techniky na Slovensku, s. 17-20.

⁵² Bol členom napr. Vedeckej rady pamätníka slovenskej literatúry v Matici slovenskej, Vedeckej rady slovenského národného múzea, Rady Univerzitnej knižnice, Hlavnej problémovej komisie pre dejiny medicíny, farmácie a zdravotníctva pri Vedeckej rade Ministerstva zdravotníctva SSR, členom rady Ústrednej správy múzeí a galérií, ako aj Komisie pre vedecké hodnosti Vojenskej politickej akadémie Klementa Gottwalda, Vedeckej rady Múzea školstva a pedagogiky. A SAV, f. Tibenský Ján, inv. č. 425, šk. č. 39, Materiály z funkcií v rezortných organizáciách; a A SAV, f. Tibenský Ján, inv. č. 431, šk. č. 41, Biografické materiály – menovania.

⁵³ Tibenský bol niekoľko rokov dokonca predsedom celoštátnej slovensko-maďarskej komisie historikov. To okrem organizácie zasadnutí zahŕňalo organizovanie konferencií a následne redigovanie zborníkov. V roku 1972 Tibenský organizoval konferenciu na tému Šírenie marxizmu v našich zemiach, konanej v Brne. Pozri: A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 65).

⁵⁴ A SAV, f. Tibenský, Ján, inv. č. 432, šk. č. 41, Životopis pre Správu bibliografického oddelenia Hlavnej redakcie Odborovej pedagogickej encyklopédie Slovenska.

⁵⁵ K *Vlastivednému slovníku obcí na Slovensku* pozri pozn. č. 35.

Na druhej strane metodikou encyklopedickej práce sa zaoberal už na konci 50. rokov, keď pracoval v rámci ČSAV na projekte malej československej encyklopédie – *Průruční slovník naučný*. Na konci 60. rokov bol zasa zainteresovaný do prípravných prác *Slovenského biografického slovníka*, v rámci Biografického oddelenia Matice slovenskej. Tibenského prínosom v rámci koncepcie Encyklopédie Slovenska bolo, že v nej uplatnil tzv. etnicko-teritoriálny princíp, teda vecných a osobných hesiel nielen vyslovene slovenských, ale aj inonárodných, ktoré majú na území dnešného Slovenska pôvod, alebo v jeho histórii zohrali významnejšiu úlohu. Za Tibenského pôsobenia sa stihol dokončiť aj komplexný heslár. Tibenský sa po celý čas nechcený „manažérsko-redaktorskej“ funkcie externého vedúceho ústavu pokúšal vzdať a nakoniec po dvoch rokoch (1972) sa mu to aj podarilo. Ponechané mu však bolo členstvo v hlavnej redakcii *Encyklopédie Slovenska*. Toto dielo je v encyklopedickej tvorbe podľa jeho osobného hodnotenia metodologické nówum, teda prvou encyklopédiou na svete, zameranou „iba na jeden štát.“ Navyše z dôvodu krátkej existencie slovenskej vedy nebolo v tomto prípade možné preberanie hotových hesiel zo starších zdrojov, ale bolo nutné ich vytvoriť z prevažnej väčšiny od úplného začiatku. Zároveň bola vytváraná nielen metodika jednotlivých skupín hesiel, ale aj tzv. „encyklopedický jazyk“. Dielo sa tak stalo doslova vzorom a modelom pre ďalšie encyklopédie, ktoré ako módný trend v nasledujúcej dobe vychádzali.⁵⁶

Práve v 70. rokoch začalo malé Oddelenie DVT HÚ SAV pod Tibenského vedením dosahovať prvé významnejšie výsledky. V roku 1972 vznikla reprezentačná edícia monografií *Dejiny vied a techniky*, v rámci ktorej publikovali svoje monografie nielen členovia oddelenia, ich aspiranti, ale aj ďalší slovenskí a zahraniční vedci.⁵⁷ Solidne metodologické základy vedného odboru predstavovalo predovšetkým publikovanie rozsiahlej *Bibliografie k dejinám vedy a techniky do roku 1850*.⁵⁸

V druhej polovici 70. rokov Tibenského oddelenie reagovalo na českú iniciatívu kolektívnych publikácií *Dějiny techniky v českých zemích a na Slovensku*, a *Dějiny vědy a techniky na území Československa*, ktoré nakoniec neboli publikované.⁵⁹ V nadväznosti na to Tibenský skoncipoval a vydal prvú syntézu z dejín tohto odboru u nás – *Dejiny*

⁵⁶ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 54-61).

⁵⁷ V tejto sérii už v 70. rokoch vyšli samostatné práce jednotlivých členov Oddelenia DVT: práca M. Bokesovej Uherovej o zdravotníctve na Slovensku, Norberta Duku-Zolyomiho po nemecky o bratislavskom lekárovi Zachariášovi Huszto, práca E. V. Prikryla z dejín kartografie na Slovensku, kniha maďarskej historičky Zemplénovej *Dejiny fyziky na Slovensku* a najmä veľké dielo Mikuláša Kopernika *Obehy nebeských sfér* v slovenskom preklade k 500-ročnému jubileu vyjdenia diela. Pozri k tomu TIBENSKÝ, Ján. Úloha špecializovaných múzeí v rozvoji dejín vedy a techniky na Slovensku, s. 17.

⁵⁸ TIBENSKÝ, Ján – HROCHOVÁ, Mária – MAUEROVÁ, Mária. *Bibliografia prírodných, lekárskych a technických vied na Slovensku do roku 1850*. Zv. 1-2. Martin : Matica slovenská, 1976, 1038 s.

⁵⁹ Z prvej práce vyšiel aspoň 1. zväzok aj so slovenskými staťami – do konca 16. stor. Druhá práca bola pozastavená tesne pred ukončením. A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 74).

vedy a techniky na Slovensku (1979),⁶⁰ ktorá zároveň predstavuje koncepciu a metodológiu spracovania tejto disciplíny ako súčasti slovenských dejín.

Tibenský značné množstvo práce venoval aj výchove interných i externých aspirantov (doktorandov) z oblasti dejín prírodných a technických vied.⁶¹ Tento odbor, pritom výrazne propagoval v rozhlase, televízii,⁶² v novinách a v časopisoch.⁶³

V tomto decéniu sa okrem encyklopedistiky a DVT venoval i problematike kultúrnych dejín. V roku 1975 spolu s Dr. Máriou Bokesovou-Uherovou vydal knižnú prácu *Priekopníci slovenskej kultúry*,⁶⁴ v ktorej okrem iného priamo spracoval viacero osobností (Pribina a Kocel', Rastislav, Konštantín-Cyril a Metod, Ján Baltazár Magin, Juraj Papánek, Juraj Sklenár, Juraj Fándly, Jozef I. Bajza, Juraj Palkovič a Juraj Palkovič, Ján Holý, Martin Hamuliaj, Ľudovít Štúr, Michal M. Hodža, Jozef. M. Hurban). Táto práca poskytuje dôležitý pohľad do Tibenského koncepcie slovenských dejín a najmä národného obrodzenia.

Na konci 70. rokov sa Tibenský opäť podieľal na práci ďalšej veľkej akademickej syntézy slovenských dejín, v ktorej mal možnosť sumarizovať svoje dovtedajšie výsledky bádania na rozvoj slovenskej národnosti pred obrozením. Išlo o niekoľko statí v druhom zväzku *Dejín Slovenska* (1984).⁶⁵

Ján Tibenský a dejiny Slovenskej akadémie vied

Na rok 1978 pripadlo 25. výročie založenia Slovenskej akadémie vied. Predsedníctvo SAV poverilo J. Tibenského prípravou reprezentatívnej publikácie.⁶⁶ Keďže pôsobil ako vedúci pracovník v štruktúrach SAVU a neskôr SAV, mal prehľad o procesoch a organizácii akadémie a navyše ako historik mal náležité zručnosti. Je potrebné tiež poznamenať,

⁶⁰ TIBENSKÝ, Ján. *Dejiny vedy a techniky na Slovensku*. Martin : Osveta, 534 s.

⁶¹ Medzi úspešných interných aspirantov Oddelenia dejín vied a techniky HÚ SAV na čele s Dr. J. Tibenským patrili: Ľubomír V. Prikryl, Ondrej Pöss, Magda Juricová, Tibor Morovics, Ľudovít Halon, Mária Ďurechová, Anna Falisová, Ivan Hrabovec. Externí aspiranti boli školení predovšetkým pre špecializované slovenské múzeá: Milan Petráš (1981), Milan Hock (1983), Eugen Kladivík (1983), Štefan Javnický (1984), Ján Novák (1983) a Marta Jiroušková. TIBENSKÝ, Ján. Úloha špecializovaných múzeí v rozvoji dejín vedy a techniky na Slovensku, s. 15-16.

⁶² V rámci televízie bol napr. autorom scenára 20-dielneho televízneho seriálu *Dejiny malej mechanizovanej múzy* (réžia: Ivan Rumanovský, 1982). V roku 1984 mal v televízii aj vystúpenie, v ktorom informoval o edícii *Korene. SAV. A SAV*, f. Tibenský Ján, inv. č. 430, šk. č. 41, Biografické materiály – pracovné zmluvy a dohody.

⁶³ Pozri Tibenského bibliografiu z roku 1983: HROCHOVÁ, Mária. Bibliografie prací PhDr. Jána Tibenského, DrSc. In NOVÝ, Ľuboš – HRABOVEC, Ivan (eds.). *Práce z dějin přírodních věd 17*. Praha : Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1983, s. 333-359.

⁶⁴ TIBENSKÝ, Ján – BOKESOVÁ-UHEROVÁ, Mária. *Priekopníci slovenskej kultúry*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1975, 314 s. Za publikáciu autori získali aj Cenu za vedu a odbornú literatúru od Slovenského literárneho fondu. A SAV, f. Tibenský Ján, inv. č. 433, šk. č. 41, Biografické materiály – ceny a odmeny.

⁶⁵ Konkrétne išlo o state: Národnostné pomery a rozvoj slovenskej národnosti v 18. stor.; Rozvoj slovenskej národnosti pred národným obrozením a Ideológia slovenskej národnosti. *Slovenské dejiny*, Zv. 2. 1526 – 1848. Bratislava : Veda, 1984, 846 s.

⁶⁶ Tibenský bol aj dôležitou súčasťou Komisie pre zabezpečovanie osláv 25. výročia založenia SAV. A SAV, f. Tibenský Ján, inv. č. 423, šk. č. 38.

že v tomto období o histórii SAV a jednotlivých pracoviskách vedel najviac. Od januára do marca realizoval výskum v rámci všetkých pracovísk SAV, pričom koncom apríla mal hotovú 570-stranovú monografiu (500 s. textu + 70 s. dokumentov). Bohužiaľ, SAV bola v tom čase v politickej nemilosti a J. Tibenský bol v rámci rôznych intríg voči nemu v zložitom vzťahu s predstaviteľmi SAV a s niektorými politickými funkcionármi. Práca nakoniec nevyšla a J. Tibenský ju po odchode zo služieb SAV uložil do ústredného archívu Slovenskej akadémie vied – „na večnú pamiatku!“⁶⁷ Dejinám akadémie sa aj napriek tejto negatívnej skúsenosti neprestal venovať. Nahromadené poznatky dokázal využiť vo všetkých svojich dielach zaoberajúcich sa vývojom slovenskej vedy,⁶⁸ ako aj v ďalších samostatných prácach a štúdiách.⁶⁹

Ešte v roku 1976 pri príležitosti dovŕšenia 25-ročného jubilea práce v akadémii dostal J. Tibenský za svoju odbornú prácu historika, ako aj za dlhoročné členstvo v odboroch ocenenie od Závodného výboru ROH pri Ústave spoločenských vied SAV.⁷⁰

Roky v znamení výskumov o Matejovi Belovi a ďalších priekopníkoch vedy

80. roky predstavovali obdobie Tibenského najlepších výsledkov a pracovných úspechov v živote. Na počiatku tohto decénia dokončil s kolegami z ODVT prvý diel veľkej kolektívnej práce *Priekopníci vedy a techniky na Slovensku*. Aj keď ho akademické vydavateľstvo malo na vydanie k dispozícii už od roku 1980, vydanie sa až päť rokov odkladalo. Napokon ho Tibenský vydal až v roku 1986 s finančnou podporou Slovenského technického múzea vo vydavateľstve Obzor.⁷¹ Medzitým pripravoval so svojím tímom pokračovanie tohto diela, ktoré vyšlo v tom istom vydavateľstve o dva roky neskôr (1988).⁷² Dielo malo na celom Slovensku výrazný a pozitívny ohlas (pri náklade 5 000 ks, jeden zväzok). Následne zo strany niektorých kolegov zo SAV prišla kritika, že „*Tibenský, keď má niečo atraktívne, ide do iného vydavateľstva*.“⁷³ V tomto

⁶⁷ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 75-76).

⁶⁸ Tibenský o dejinách SAV navyše napísal aj state v: TIBENSKÝ, Ján. *Dejiny vedy a techniky na Slovensku*, s. 16-20, ako aj vo vlastive ŠMATLÁK, Stanislav (ed.). *Slovensko 4. Kultúra 1. časť*. Bratislava : Obzor, 1979, 990 s.

⁶⁹ Napr.: TIBENSKÝ, Ján. Založenie SAV a prvá etapa jej rozvoja. In NOVÝ, Luboš (ed.). *Věda v Československu 1945-1960: Sborník příspěvků z prac. zasedání 22. – 23. 10. 1980*. (Edícia: Práce z dějin přírodních věd 14). Praha : Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1982, s. 45-81 a Tenže. Inštitucionálny vývin SAV a výstavba jej pracovísk. In TIBENSKÝ, Ján (ed.). *Z dějin věd a techniky 9*. Bratislava : VEDA, 1979, s. 15-68.

⁷⁰ Tibenský bol členom ROH už od roku 1948 (v MS). V rokoch 1952 – 1953 bol dokonca predsedom ROH SAVU, viackrát členom výboru ROH. V predmetnom období bol podpredsedom výboru ZV ROH pri spoločenských vedách SAV, ako aj členom Dielenského výboru ROH v HÚ SAV. Pozri: A SAV, f. Tibenský Ján, inv. č. 433, šk. č. 41, Biografické materiály – ceny a odmeny.

⁷¹ TIBENSKÝ, Ján a kol. (eds.). *Priekopníci vedy a techniky na Slovensku 1*. Bratislava : Obzor, 1986, 428 s.

⁷² TIBENSKÝ, Ján – HRABOVSKÝ, Tibor a kol. (eds.). *Priekopníci vedy a techniky na Slovensku 2*. Bratislava : Obzor, 1988, 1003 s.

⁷³ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 76).

pripade je zreteľne vidieť závisť niektorých kolegov voči Tibenského vrcholnej vedeckej činnosti a jej podkopávanie v podobe obmedzovania vydávania jeho prestížnych publikácií v „domácom“ akademickom vydavateľstve SAV.

V tomto období prišla pre Tibenského z českej strany ponuka participovať na dejinách českej vedy. Obrátili sa práve na neho, keďže vtedy už mal za sebou *Dejiny vedy a techniky na Slovensku* (1979) a v podstate ukončený výskum na dvoch zväzkoch *Priekopníkov vedy a techniky na Slovensku*. Pre českých kolegov teda napísal viacero kapitol z dejín vedy a techniky na Slovensku s ťažiskom na inštitucionálny vývoj na Slovensku v rozsahu 300 rkp. strán, vrátane poznámkového aparátu. Na nešťastie celý projekt sa nakoniec nerealizoval a Tibenského časť ostala v rukopise.⁷⁴

V rovnakom období a v relatívne krátkom čase Tibenský vydal až tri zásadné biografie o dvoch najvýznamnejších osobnostiach slovenskej vedy 18. storočia. Išlo o „*veľkú ozdobu Uhorska*“ – Mateja Bela (1684 – 1749)⁷⁵ a „*slovenského Sokrata*“ – Adama Františka Kollára (1718 – 1783).⁷⁶ V značnom predstihu pred 300. výročím narodenia M. Bela (1984) inicioval program širokého, systematického výskumu jeho osobnosti a diela, čo vyústilo do organizovania celého radu vedeckých podujatí, vrátane medzinárodných, najmä však do vydania viacerých monografií a pramenných edícií. Pretože znova nemal nádej na vydanie v akademickom vydavateľstve, vydal ich vo vydavateľstve Tatran, avšak bez poznámkového aparátu a ďalších príloh. Následne o týchto a ďalších osobnostiach vydal ešte niekoľko desiatok štúdií a článkov. K obom týmto osobnostiam zorganizoval v rokoch 1983 a 1985 veľké vedecké konferencie. Najvýznamnejšou z nich bola medzinárodná vedecká konferencia, ktorá sa konala už v decembri 1983 v Dome vedeckých pracovníkov v Smoleniciach. Podujatie pritom začal pripravovať dokonca už s trojročným predstihom.⁷⁷ Po ňom nasledovalo náročné spracovanie jeho výsledkov do kolektívnej monografie *Matej Bel. Doba. Život. Dielo*.⁷⁸ Okrem monografií a ťažiskovej konferencie J. Tibenský organizoval a vystupoval v „Belovom roku“ aj na ďalších početných regionálnych konferenciách (Bratislava, Piešťany, Nitra, Zvolen, Očová, Banská Štiavnica, Trenčín) a dokonca aj v Budapešti.

⁷⁴ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 74).

⁷⁵ Bela spracoval na základe štúdia najmä v maďarských archívoch – v Arcibiskupskom archíve v Ostrihome a v budapeštianskych knižniciach. TIBENSKÝ, Ján. *Veľká ozdobu Uhorska. Doba, život a dielo Mateja Bela*. Bratislava : Tatran, 1984, 270 s.; TIBENSKÝ, Ján. *Matej Bel. Život a dielo : najslávnejší a najdokonalejší polyhistor; rodák očovský*. Bratislava : Obzor, 1984, 152 s. Do ďalších „Belovských“, monografií, resp. výberov z jeho diel, ako napr.: *Bratislava Mateja Bela*. Bratislava : Obzor, 1984, 226 s. a *Matej Bel o svätajurskom víne*, Bratislava : Obzor, 1984, 75 s. Tibenský napísal úvody.

⁷⁶ TIBENSKÝ, Ján. *Slovenský Sokrates. Život a dielo Adama Františka Kollára*. Bratislava : Tatran, 1983, 143 s. Tibenský túto osobnosť spracoval predovšetkým na základe jeho pozostalosti uloženej v Štátnom archíve v Šoproni.

⁷⁷ Už v roku 1980 publikoval vo *Vlastivednom časopise*, roč. 29, č. 3, s. 126-130, projekt konferencie, zborníka a vôbec Belových osláv.

⁷⁸ TIBENSKÝ, Ján (ed.). *Matej Bel. Doba. Život. Dielo*. Bratislava : Veda, 1984, 411 s.

Tesne po decembrovej konferencii sa odohrala v Tibenského profesijnom živote vážna udalosť. Po skončení slávnostnej akadémie v aule Univerzity Komenského, na ktorej Tibenský predniesol záverečný slávnostný prejav a v rámci ktorej boli udeľované medaily Mateja Bela, sa dôverne dozvedel, že nemal byť medzi ocenenými. Malo sa tak stať na politický podnet a to aj napriek tomu, že sa najviac zaslúžil nielen o dôslednú a bezchybnú organizáciu vedeckej stránky hlavného podujatia a sprievodných akcií, návrhu medaily a dokonca vytvorenia nosných a kľúčových publikácií k výročiu. Boli to však už len dôsledky „straníckych“ intríg, ktoré sa od začiatku 70. rokov odohrávali nielen na HÚ SAV, ale aj v rámci akadémie, štátnych a straníckych orgánoch, od základnej organizácie KSS až po jej najvyššie štruktúry. Zvlášť to bolo citelné v rámci straníckych previerok v roku 1970.⁷⁹ Tibenského zo strany na základe previerok nevylúčili, no pre svoju integritu a pracovitosť bol trŕňom v oku niektorým menej pracovne zdatným kolegom, ktorí mu mohli závidieť významné výsledky jeho práce.⁸⁰ Tak sa mu aj v uvedenom roku (1983) stalo, že po jednej zo straníckych schôdzí si ho zavolať nový riaditeľ HÚ SAV Samuel Cambel a informoval ho, že na Ústrednom výbore KSS ho neschválili za člena redakčnej rady Historického časopisu, ktorý sám zakladal. Odpoveďou na otázku, prečo sa k takému kroku rozhodli, bolo, že ho považujú „za skrytého katolíka“. Z rovnakej „úchyľky“ ho vo svojich polemikách otvorene a tvrdo obviňoval jeho škooliteľ prof. D. Rapant.⁸¹

60-ročný jubilant

Keďže bol však rok 1983 aj rokom jeho 60. narodenín,⁸² záležitosť sa podarilo uhrat'. Tibenský napísal odvolanie na Predsedníctvo SAV, pričom dodatočne mu k šesťdesiatke udelili Štúrovu medailu (1984).⁸³

K jubileu mu ešte v roku 1983 boli venované dva zborníky. V „slovenskom“ zborníku *Veda a technika v dejinách Slovenska*⁸⁴ o ňom napísal krátky príspevok riaditeľ HÚ SAV Samuel Cambel pod názvom *Život práce a hľadania*, kde hodnotil predovšetkým Tibenského prínos na poli sociálnych a kultúrnych dejín národa (s. 5-11). Následne sa

⁷⁹ V rámci týchto procesov musel Tibenský dokazovať svoju lojalitu k strane. Tibenský tieto procedúry vo svojej autobiografii spomína len okrajovo. A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 23). V rámci jeho archívneho fondu sa však nachádza viacero dokumentov, ktoré jeho aktívnu snahu o udržanie sa v strane a vo vedeckej práci jednoznačne dokazujú. A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 98, šk. č. 6, Žiadosť o ponechanie členstva v KSČ; Žiadosť o očistenie komunistickéj cti.

⁸⁰ Tibenský spomínal viacero takýchto prípadov vo svojej autobiografii: A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 63-73).

⁸¹ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 79-81).

⁸² Tibenský organizoval priateľské posedenie pre svojich kolegov a priateľov k svojmu okrúhlemu výročiu na pôde ODVT HÚ SAV a to 1. septembra 1983. A SAV, f. Tibenský Ján, inv. č. 449, šk. č. 41.

⁸³ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 81).

⁸⁴ HRABOVEC, Ivan a kol. (eds.). *Veda a technika v dejinách Slovenska. Zborník prác k 60. narodeninám PhDr. Jána Tibenského, DrSc.* Bratislava : Slovenská spoločnosť pre dejiny vied a techniky pri SAV, 1983, 280 s.

v zborníku jubilantovi už len čiastočne venoval *Príspevok k publikačnej činnosti Oddelenia dejín vied a techniky HÚ SAV* od Márie Hrochovej (s. 257-277).

„Československý“ zborník *Práce z dějin přírodních věd 17⁸⁵* predstavoval pre Tibenského v podstate väčší honor. Už v úvode okrem iných Tibenského predností sa uvádzal jeho hlavný prínos a to, že „rozhodující měrou přispěl k rozvoji výzkumu této stránky [dejín prírodných vied a techniky, pozn. red.] slovenských dějin. Jeho vědecko organizační práce napomohla upěvnění oboru v celém Československu, posílila skutečně bratskou spolupráci českých a slovenských historiků vědy a techniky a přispěla i k reprezentaci naší vědy na mezinárodním fóru.“ Tibenského krátky vedecký profil (bez uvedenia autora) je na s. 303-304, po ktorom nasledoval príspevok Márie Bokesovej-Uherovej: *Nové úlohy a práce na poli neoranom – na dějinách vied a techniky na Slovensku*, v ktorom v podstate zosumarizovala Tibenského prínos ako vedúceho ODVT HÚ SAV (s. 315-331). Vedeckú a osobnostnú charakteristiku jubilanta Tibenského podal profesor Filozofickej fakulty UK Ján Hučko v príspevku s názvom *Jubileum historika* (s. 305-314). Celý zborník bol ukončený Tibenského bibliografiou od Márie Hrochovej (s. 333-359).

Oba zborníky zdobí identická fotografia J. Tibenského, na ktorej v rukách drží svoje nosné dielo *Dejiny vedy a techniky na Slovensku* z roku 1979.

Náhly odchod zo SAV a „dôchodcovské“ 90. roky

Tibenský mal svoju vedeckú budúcnosť pôvodne naplánovanú tak, že by sa po roku 1985 vzdal funkcie vedúceho ODVT HÚ SAV, pričom naďalej by pracoval na dokončení rozbehnutých vedeckých projektov. Počítal pritom s nástupníctvom svojho žiaka RNDr. Ondreja Pösssa, CSc., čo sa však v dôsledku vyššieho mocenského zásahu nestalo. Pritom neustávali ani intrigy voči nemu. S nástupom nového vedúceho ODVT HÚ SAV Dr. Pavla Hapáka, navyše musel z jedného dňa na druhý opustiť a vystať svoju zabývanú pracovňu, kde mal celú svoju knižnicu a kde pôsobil vyše tridsať rokov. Knižnicu teda previezol do svojho víkendového domu v Budmericiach. Následne sa v apríli 1985 rozhodol k radikálnemu kroku. K 31. decembru podal výpoveď, keď mal len niečo cez 62 rokov. Riaditeľ S. Cambel sa jeho odchod snažil oddialiť aspoň o dva mesiace, počas ktorých však už pracoval doma. Reálne tak z akadémie odišiel 1. marca 1986.⁸⁶ Vo svojom životopise na margo toho konštatoval: „*Takto sa skončila moja kariéra*“. Skončil tak po 35. rokoch pôsobenia v SAV, keď ako vedec bol v najlepších rokoch. O niekoľko rokov k odchodu z Etnografického ústavu SAV presvedčil aj svoju o šesť rokov mladšiu manželku, čo si neskôr vyčítal.⁸⁷

⁸⁵ NOVÝ, Ľuboš – HRABOVEC, Ivan (eds.). *Práce z dějin přírodních věd 17*. Praha : Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1983, 363 s.

⁸⁶ Výpoveď J. Tibenského z práce je datovaná na 18. 4. 1985: A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 89, šk. č. 5. Predĺženie pracovného pomeru riaditeľom HÚ SAV je z 13. 12. 1985. A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 99, šk. č. 6.

⁸⁷ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 81-82).

Aj v rámci nového „dôchodcovského statusu“ mu však ostali predchádzajúce vedecké záväzky a povinnosti, no v neplatenom režime. V Historickom ústave SAV mu totiž ponechali všetky funkcie (člen ústavnej rady, vedeckého kolégia, atestačnej komisie, redakčnej rady Historického časopisu, komisie pre obhajoby veľkých doktorátov a predsedníctvo komisie pre obhajoby kandidátskych prác na ODVT). Okrem toho bol čestným predsedom Slovenskej spoločnosti pre dejiny vied a techniky pri SAV, v rámci ktorej sa aj naďalej angažoval a zúčastňoval na jej práci.⁸⁸ Hneď v roku odchodu do dôchodku mu vyšla odborná úvodná štúdia v rámci antológie *Od kráľovstva ducha ku kráľovstvu človeka*, ktorú si zvlášť cenil.⁸⁹

Obdobie dôchodku bolo vyplnené ďalším veľmi intenzívnym výskumom. Ten realizoval v archívoch a vo svojom víkendovom dome v Budmericiach, kde býval spolu s manželkou od jari do jesene. Spočiatku sa prevažne venoval, ako aj pôvodne plánoval, príprave tretieho zväzku kolektívnej práce *Priekopníci vedy a techniky na Slovensku*. Bola to náročná úloha, keďže na 150 zaradených osobnostiach pracovalo asi 100 autorov z rôznych odvetví, ktorí mu dodali okolo 1 600 strojopisných strán rôzneho štýlu a kvality. Z väčšej časti preto musel celý text prerobiť v rámci jednotnej štruktúry a štýlu nakoniec viac-menej sám. Táto práca mu napokon zabrala vyše tri roky. V polovici roka 1989 ju ukončil a odovzdal na prepísanie v rámci Slovenskej spoločnosti pre dejiny vedy a techniky pri SAV.⁹⁰ Kniha však rovnako, ako jej predchodkyne v podobe 1. a 2. dielu musela čakať dlhší čas na vydanie. Uvedená na trh bola až v roku 1999.⁹¹

V 90. rokoch však bol stále vedecky činný, keď sa neustále zúčastňoval na prednáškach a konferenciách. S veľkým referátom bol na konferencii o Jurajovi Fándlym a Slovenskom učenom tovarišstve. Mal seriál vo Vlastivednom časopise o slovenských národných obranách, o bernolákovcoch, kde dotiahol svoju koncepciu slovenského národného obrodenia.⁹² V novembri 1992 bol hosťom Predsedníctva SAV v rámci vedeckého seminára pri príležitosti 50. výročia založenia SAVU, kde vystúpil aj s vlastným príspevkom. Predmetný zborníček zo sympózia bol (v úvode) venovaný Tibenskému ako najväčšiemu znalcovi dejín akadémie vied a inštitucionálneho zázemia

⁸⁸ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 87).

⁸⁹ NOVACKÁ, Mária (ed.). *Od kráľovstva ducha ku kráľovstvu človeka : antológia*. Bratislava : Tatran, 1986, 506 s.

⁹⁰ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 83-85). Tibenský bol okrem toho v rámci SAV aj členom Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV a Slovenskej literárnej spoločnosti pri SAV. Pozri: A SAV, f. Tibenský Ján, inv. č. 423, šk. č. 38.

⁹¹ TIBENSKÝ, Ján – PÖSS, Ondrej (eds.). *Priekopníci vedy a techniky na Slovensku 3*. Bratislava : Academic Electronic Press, 1999, 417 s.

⁹² A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 87).

slovenskej vedy, ktorý sa v roku 1993 dožil 70 rokov.⁹³ Ako hosť Predsedníctva SAV Tibenský vystupoval aj v lete 1999 na konferencii o vede a technike v Starej Lesnej.⁹⁴

V roku 1990 začal Tibenský viac spolupracovať s obcou Budmerice a to predovšetkým v rámci vytvorenej kultúrnej komisie pre prípravu osláv 700. výročia prvej písomnej zmienky o obci, ako aj následnej oslavy 180. výročia narodenia Juraja Holčeka. Tak sa J. Tibenský na vyše tri roky ponoril do archívneho výskumu dejín rodnej obce, ktorý zvyčajne realizoval v zimnom období (od októbra do marca).⁹⁵ V roku 1993 odštartovali Tibenského prednášky budmerickým rodákom z dejín obce, ktoré následne každý rok realizoval od jari do jesene. Celkovo ich bolo asi 15, pričom všetky vyšli „nákladom“ obecného úradu. Od počiatku 90. rokov sa tak pustil do ďalšej odbornej špecializácie regionálnych dejín – do dejín Budmeríc so zameraním sa na „históriu každodenného života“ ako u nás v podstate ešte nedotknutej oblasti historiografie. Jeho monografia *Poctivá obec budmerická* je hodnotená ako priekopnícke dielo jedného z najmodernejších prúdov slovenskej historiografie výskumu každodennosti. Dejiny Budmeríc od „archeologických“ čias po „koniec feudálnej éry“, zameranej na každodennosť spracoval dokonca v dvoch knihách – *Poctivej obce budmerickej*, ktorých celkový rozsah presahuje tisíc strán.⁹⁶

V rámci tohto spracovania načrtol aj istý obraz práce historika v kontexte spracovania dejín národa a regionálnymi – obecnými dejinami: „*Práve na dejinách Budmeríc, na drobnokresbe založenej na detailnom štúdiu archívneho materiálu, som si uvedomil spätné väzby medzi obcou-obcami a národom. Ide tu o niečo ako tisíce artérií, ktorými sa krv rozchádza do celého tela, cievami sa vracia naspäť, oživuje telo a telo oživuje srdce. To je opäť jedna z téz k teórii formovania národa.*“⁹⁷

Poslednú svoju monografiu *Slovensko očami Európy* (2003) napísal akoby symbolicky so svojou milovanou manželkou PhDr. Vierou Urbancovou, DrSc., ako významnou slovenskou etnologičkou. Je pozoruhodné, že autori venovali dielo SAV, ktorá v roku vydania oslavovala 50. výročie svojho založenia a pre ktorú obaja pracovali a kreovali jej podobu po celý život.

Na konci 90. rokov sa Tibenského zdravotný stav postupne zhoršoval. To sa spolu s vekom odrazilo aj na jeho vitalite a možnostiach pracovného zaťaženia. Minimálne do začiatku milénia však bol vedecky činný, pričom následne už svoje aktivity utlmoval.

⁹³ Konferencia sa konala v Domove vedeckých pracovníkov SAV v Smoleniciach. Z konferencie vyšiel o dva roky neskôr zborník v rámci 16. dielu edície *Z dejín vied a techniky na Slovensku*, založenej ešte J. Tibenským: PÖSS, Ondrej (ed.). *Slovenská akadémia vied a umení*. Bratislava : Historický ústav SAV, 1994, 101 s. Tibenského príspevok: Akadémia vied ako model v inštitucionálnom vývoji vedy na Slovensku, na s. 13-21.

⁹⁴ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 88, šk. č. 5, Pozvánka podpredsedu SAV na Konferenciu o vede a technike pre host'a J. Tibenského.

⁹⁵ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 92, šk. č. 5.

⁹⁶ TIBENSKÝ, Ján. *Poctivá obec budmerická : každodenný život slovenskej dediny na konci feudálnej éry*. Budmerice : RAK – Obecný úrad, 1996, 477 s. TIBENSKÝ, Ján. *Poctivá obec budmerická – starodávna história : každodenný život slovenskej dediny od najstarších čias do začiatku 18. storočia*. Budmerice : Rak, 1998, 556 s.

⁹⁷ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 88).

Zomrel 11. mája 2012 v poŕehnanom veku nedoŕitých 89. rokov. Tento svoj vek dokázal naplniŕ takým množstvom vedeckých aktivít ako len málokto v jeho dobe, ale aj málokto v dnešných časoch technického a vedeckého pokroku, o výskum dejín ktorého sa výrazne zaslúžil.

Tibenského pracovné nasadenie a metodika výskumu a práce

Za tých 20 – 30 rokov nepriaznivých podmienok pre vedeckú prácu si doslova vyvinul zvyk rýchle „*prepadnúť*“ (ponoriŕ sa) do svojich rozpracovaných vedeckých problémov a prípadne ich myšlienkovy koncipovať. Tým vyuŕoval kaŕdý príhodný čas, teda aj čas konferencií, vedeckých porád a pre neho neproduktívnych zasadnutí, na ktorých sa ako funkcionár SAV, vedeckých rád musel zúčastňovať. Keď si následne sadol k písaciemu stolu, bol naplno pripravený koncipovať.⁹⁸

Vďaka tomuto rôznorodému pracovnému vyŕaŕeniu sa Tibenskému stávalo, ŕe sa občas dostával na pokraj pracovného zrútenia. Išlo tu v istom zmysle o Tibenského perfekcionizmus, keď často zostavované zborníky s rôznym štýlom písania jednotlivých autorov sa snažil zjednotiŕ do čo najvernejšej podoby diela monotematického charakteru.⁹⁹

Osobnostná charakteristika J. Tibenského

Jeho láskavosŕ voči kolegom, inými ľuďom, ľuďom ktorí potrebovali pomôcŕ, ale aj voči neprajníkom bola v jeho okolí všeobecne známa. Okrem mladých ŕidov, ktorých sa za prvej Slovenskej republiky zastal, to boli neskôr často obeť komunistických kádrovacích procesov a represálií.

Po komunistických politických represáliách, keď o prácu prišlo viacero ľudí, často nenahraditeľných odborníkov, si Tibenský aj napriek istým obavám vždy dokázal zachovať osobnú integritu a poškodeným ľuďom neváhal pomôcŕ. Tak napr. keď bývalého riaditeľa ŕupného archívu Bratislavskej stolice Dr. Vendelína Jankoviča na konci 50. rokov prepustili z väzenia a zamestnali ho na Pamiatkovom ústave, obrátili sa na Tibenského so ŕiadosŕou o posudok. Posudok dodal s obídením dobových a politických súvislostí, zameral sa na osobné kvality, pracovitosŕ a vedeckú erudovanosŕ Jankoviča. Aj vďaka tomu sa Jankovič na pracovisku mohol plne etablovať.¹⁰⁰

Tibenský mal určite výraznú charizmu, ktorá sa prejavovala nielen na jeho organizátorských aktivitách, vo vedeckých výsledkoch, ale aj po ľudskej stránke, keď

⁹⁸ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný ŕivotopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 83).

⁹⁹ Medzi takéto zborníky patrili: *K počiatoom slovenského národného obrodienia* a tretí zväzok zborníka *Z dejín vied a techniky na Slovensku*, v ktorom boli referáty k jubileu 200-ročného zaloŕenia Banskej akadémie v Banskej ŕtiavnici. A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný ŕivotopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 56).

¹⁰⁰ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný ŕivotopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 17-18, 26).

svojím prístupom a trpezlivosťou dokázal presvedčovať neraz zarytých oponentov.¹⁰¹ Jeho osobnosť slovenskú historickú obec nepochybne výrazne ovplyvnila a obohatila. Všetky Tibenského práce zanechali v slovenskej historickej vede hlbokú stopu a zdá sa, že ešte dlho zostanú neprekonanými dielami. Tibenský prispel predovšetkým k rozvoju slovenskej historiografie v kontexte okolitých národných historiografií, ktoré mali možnosť skoršieho nástupu do dejín. K tomuto prispel tak kvantitou, ako aj kvalitou prác, svojou rozhladenosťou a príkladnou schopnosťou koncepčne myslieť. Podľa Tibenského kolegu z HÚ SAV Dr. Tibora Morovicsa bol Ján Tibenský nielen všestranným historikom, ale predovšetkým človekom múdrom, žičlivým a tolerantným, ktorý sa vedel zastať, vedel vypočuť i poradiť a rozdával milý úsmev i láskavé slovo.¹⁰²

Zoznam použitých prameňov a literatúry

Archívne pramene

Archív Slovenskej akadémie vied (ďalej A SAV), fond Slovenskej akadémie vied a umení (ďalej f. SAVU), inv. č. 1, šk. č. 1

A SAV, f. SAVU, inv. č. 119, šk. č. 7.

A SAV, f. Tibenský Ján, inv. č. 432, šk. č. 41, Životopis pre Správu bibliografického oddelenia Hlavnej redakcie Odborovej pedagogickej encyklopédie Slovenska.

A SAV, f. Tibenský Ján, inv. č. 423, šk. č. 38.

A SAV, f. Tibenský Ján, inv. č. 430, šk. č. 41, Biografické materiály – pracovné zmluvy a dohody.

A SAV, f. Tibenský Ján, inv. č. 431, šk. č. 41, Biografické materiály – menovania.

A SAV, f. Tibenský Ján, inv. č. 433, šk. č. 41, Biografické materiály – ceny a odmeny.

A SAV, f. Tibenský Ján, inv. č. 449, šk. č. 41.

A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 82, šk. č. 5.

A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 88, šk. č. 5, Pozvánka podpredsedu SAV na Konferenciu o vede a technike pre host'a J. Tibenského.

A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu.

A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Denník zo študijného pobytu v Budapešti.

A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 89, šk. č. 5.

A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 98, šk. č. 6, Žiadosť o Ponechanie členstva v KSC; Žiadosť o očistenie komunistickej cti.

¹⁰¹ Tibenský sa o svojej schopnosti komunikovať s ľuďmi vyslovil: „Ale keď som bol mladý a bol som presvedčený, že mám pravdu, nikdy som sa nebál a zdá sa, že sa mi darilo aj ľudí presvedčovať.“ A SAV, f. Tibenský Ján – dodatok, inv. č. 97, šk. č. 5, Ján Tibenský: Vlastný stručný životopis zameraný najmä na moje povolanie a prácu (s. 64).

¹⁰² MOROVICS, Miroslav Tibor. *Lúčime sa s Jánom Tibenským* [online]. Dostupné na: https://www.sav.sk/index.php?lang=sk & charset & doc=services-news & source_no=20 & news_no=4458 [cit. 20. 10. 2024].

KAMENCOVÁ, Lýdia: *Tibenský, Ján. Úvod k inventáru* [online]. Dostupné na: <https://archiv.sav.sk/inventare/inventar.php?id=141 & sig=uvod> [cit. 10. 10. 2024]

Literatúra

CAMBEL, Samuel. Život práce a hľadania. In *Veda a technika v dejinách Slovenska. Zborník prác k 60. narodeninám PhDr. Jána Tibenského, DrSc.* Bratislava : Slovenská spoločnosť pre dejiny vied, 1983, s. 5-11.

HALÁS, Ondrej. *Juraj Holček: kňaz, priekopník pedagogiky, včelár, národný dejateľ* (Druhé vydanie k 155. výročiu úmrtia). Martin : Matica slovenská, 2024, 182 s.

HOLOTÍK, Ľudovít – TIBENSKÝ, Ján (eds.). *Dejiny Slovenska I.* Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1961, 578 s.

HRABOVEC, Ivan a kol. (eds.). *Veda a technika v dejinách Slovenska. Zborník prác k 60. narodeninám PhDr. Jána Tibenského, DrSc.* Bratislava : Slovenská spoločnosť pre dejiny vied a techniky pri SAV, 1983, 280 s.

HROCHOVÁ, Mária. Bibliografie prací PhDr. Jána Tibenského, DrSc. In NOVÝ, Ľuboš – HRABOVEC, Ivan (eds.). *Práce z dějin přírodních věd 17.* Praha : Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1983, s. 333-359.

HUDEK, Adam. Slovenská akadémia vied a umení (kap. 2). In KOVÁČ, Dušan a kol. (eds.). *Dejiny Slovenskej akadémie vied.* Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo SAV, 2014, s. 55-67.

HUDEK, Adam. Slovenská akadémia vied a umení v rokoch 1945 – 1952. Prerod SAVU do Slovenskej akadémie vied (kap. 3). In KOVÁČ, Dušan a kol. (eds.). *Dejiny Slovenskej akadémie vied.* Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 2014, s. 69-86.

JURICOVÁ, Magda. Vývoj výskumno-vývojovej základne na Slovensku v rokoch 1945 – 1960. In NOVÝ, Ľubš (ed.). *Věda v Československu 1945 – 1960 (1. svazek).* (Edícia: Práce z dějin přírodních věd 14) Praha : Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1982, s. 83-107.

KAMENCOVÁ, Livia. Vznik a činnosť SAVU. In PÖSS, Ondrej (ed.). *Slovenská akadémia vied a umení. Z dějin vied a techniky na Slovensku XVI.* Bratislava : Historický ústav SAV, 1994, s. 29-34.

KLÁČKA, Jozef. Príprava na vytvorenie SAV. In KOVÁČ, Dušan a kol. (eds.). *Dejiny Slovenskej akadémie vied.* Bratislava : VEDA, 2014, s. 92-99.

MOROVICS, Miroslav T. Prvé tri desaťročia Slovenskej spoločnosti pre dejiny vied a techniky pri SAV. In *Z dějin vied a techniky XVII.* Bratislava : Historický ústav SAV; Slovenská spoločnosť pre dejiny vedy a techniky, 1997, s. 7-19.

PETRÁŠ, Milan. PhDr. Ján Tibenský, DrSc, osemdesiatpäťročný. In HRONČEK, Pavel a kol. (eds.). *Z dějin vedy a techniky stredoslovenského regiónu.* Banská Bystrica : Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2009, s. 12-13.

PÖSS, Ondrej (ed.). *Slovenská akadémia vied a umení. Z dějin vied a techniky na Slovensku XVI.,* Bratislava : Historický ústav SAV, 1994, 101 s.

SEDLÁK, Imrich. Spomienka na Jána Tibenského. In *Historický zborník*, roč. 23, 2012, č. 1-2, s. 209.

SEDLÁK, Vincent. Životné a pracovné jubileum historika Jána Tibenského. In *Historický zborník*, roč. 8, 1998, s. 200-201.

TIBENSKÝ, Ján. Akademik Daniel Rapant deväťdesiatročný. In *Správy Slovenskej akadémie vied*, roč. 23, 1987, č. 4, s. 62-67.

TIBENSKÝ, Ján. *Dejiny vedy a techniky na Slovensku*. Martin : Osveta, 1979, 534 s.

TIBENSKÝ, Ján. Ideový profil Juraja Fándlyho. In *Slovenské pohľady*, roč. 66, 1950, č. 9, s. 466-474.

TIBENSKÝ, Ján. Inštitucionálny vývin SAV a výstavba jej pracovísk. In TIBENSKÝ, Ján (ed.). *Z dejín vied a techniky 9*. Bratislava : VEDA, 1979, s. 15-68.

TIBENSKÝ, Ján. J. Papánek – J. Sklenár : obrancovia slovenskej národnosti v 18. storočí. In *Priekopníci našej minulosti*, Vol 8. Martin : Osveta, 1958, 157 s.

TIBENSKÝ, Ján. *Jozef Ignác Bajza. Odtlačok úvodnej štúdie k René mládenca príhodi a skúsenosti*. Bratislava : SAV, 1955, 52 s.

TIBENSKÝ, Ján. *Juraj Fándly. Odtlačok úvodnej štúdie k výberu z diela*. Bratislava : SAV, 1954, 96 s.

TIBENSKÝ, Ján. *Matej Bel. Život a dielo : najslávnejší a najdokonalejší polyhistor, rodák očovský*. Bratislava : Obzor : 1984, 152 s.

TIBENSKÝ, Ján. Počiatky slovenského národného obrodnia. In *Historický časopis*, roč. 2, 1956, č. 4, s. 520-538.

TIBENSKÝ, Ján. *Poctivá obce budmerická : každodenný život slovenskej dediny na konci feudálnej éry*. Budmerice : RAK – Obecný úrad, 1996, 477 s.

TIBENSKÝ, Ján. *Poctivá obce budmerická - starodávna história : každodenný život slovenskej dediny od najstarších čias do začiatku 18. storočia*. Budmerice : Rak, 1998, 556 s.

TIBENSKÝ, Ján. Profesor Daniel Rapant ako vychovávateľ vedeckého dorastu. In MARSINA, Richard (ed.). *Historik Daniel Rapant - Život a dielo (1897–1988–1997)*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1998, s. 85-95.

TIBENSKÝ, Ján. Slovenská akadémia vied a dejiny vedy. In TIBENSKÝ, Ján (ed.). *Z dejín vied a techniky na Slovensku VII*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1974, s. 7-12.

TIBENSKÝ, Ján. Slovensko po szatmárskom mieri a v prvom období osvietenského absolutizmu. In *Historický časopis*, roč. 4, 1956, č. 3, s. 331-396.

TIBENSKÝ, Ján. *Slovenský Sokrates. Život a dielo Adama Františka Kollára*. Bratislava : Tatran, 1983, 143 s.

TIBENSKÝ, Ján. Stav a úlohy dejín vied a techniky na Slovensku. In TIBENSKÝ, Ján (ed.). *Z dejín vied a techniky na Slovensku I*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1962, s. 5-8.

TIBENSKÝ, Ján. Úloha a význam Matice slovenskej v našej minulosti. In *Pod zástavou socializmu*, roč. 1, 1952, č. 3, s. 87-94.

TIBENSKÝ, Ján. *Veľká ozdoba Uhorska. Doba, život a dielo Mateja Bela*. Bratislava : Tatran, 1984, 270 s.

TIBENSKÝ, Ján. Založenie SAV a prvá etapa jej rozvoja. In NOVÝ, Luboš (ed.). *Věda v Československu 1945-1960: Sborník příspěvků z prac. zasedání 22. – 23. 10. 1980.* (Edícia: Práce z dějin přírodních věd 14). Praha : Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1982, s. 45-81.

TIBENSKÝ, Ján a kol. (eds.). *Priekopníci vedy a techniky na Slovensku 1.* Bratislava : Obzor, 1986, 428 s.

TIBENSKÝ, Ján – HRABOVSKÝ, Tibor a kol. (eds.). *Priekopníci vedy a techniky na Slovensku 2.* Bratislava : Obzor, 1988, 1003 s.

TIBENSKÝ, Ján – HROCHOVÁ, Mária – MAUEROVÁ, Mária. *Bibliografia prírodných, lekárskejších a technických vied na Slovensku do roku 1850.* Martin : Matica slovenská, 1976, 1038 s.

TIBENSKÝ, Ján – PÖSS, Ondrej (eds.). *Priekopníci vedy a techniky na Slovensku 3.* Bratislava : Academic Electronic Press, 1999, 417 s.

WINKLER, Tomáš. *Matica slovenská. Vrastanie do času.* Martin : Matica slovenská, 2013, 263 s.

WINKLER, Tomáš. – ELIÁŠ, Michal a kol. (eds.). *Matica slovenská. Dejiny a prítomnosť.* Martin : Matica slovenská, 2003, 496 s.

Internetové zdroje

MOROVICS, Miroslav T. *Lúčime sa s Jánom Tibenským* [online]. Dostupné na: https://www.sav.sk/index.php?lang=sk & charset & doc=services-news & source_no=20 & news_no=4458 [cit. 10. 10. 2024]

Mgr. Dominik Blanár, PhD.
Slovenský historický ústav Matice slovenskej
Grösslingová 23
812 51 Bratislava
dominik.blanar@matica.sk